

Политика као препрека реформама

МИРОСЛАВ ПРОКОПИЈЕВИЋ
ИНСТИТУТ ЗА ЕВРОПСКЕ СТУДИЈЕ

Фото: Медија центар

САЖЕТАК: У Србији је привредна ситуација лоша управо зато што се држава непотребно меша у привреду и нека друга питања. Са више мешања, ствари ће бити још горе него данас. Мешање државе у привреду и друштвена питања доводи увек до сличних последица, као што су лоше управљање, губици, вишак запослених, повећана тражња ренти и корупција. У овом чланку то је илустровано на примеру државног преузимања фирми после приватизације, субвенција за запошљавање, државних пензија, јавних и комуналних предузећа и медија. Бољи резултати не могу да се постигну пре него што се држава повуче из ових области.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: мешање државе у привреду, лоше управљање, корупција, ренте.

Оно што се данас догађа у европским привредама тешко је схватити ако се бар на тренутак не вратимо у историју. Крај II Светског рата Европа је дочекала са великим мешањем и уделом државе у привреди. У Западној Европи је на таласу кризе 1930-их и државног интервенционизма дошло до пораста улоге државе у привреди, било путем власништва у читавом низу грана (комуналне услуге, индустрија, банкарство, ваздушни, железнички и речни саобраћај, грађевинар-

ство...) или путем државне регулације. Тако је оснивањем фирми, ограниченом национализацијом и индиректном, регулативном контролом, држава и на Западу стекла замашно власништво над привредом. Тај пут све већег мешања државе у привреду и све већег планирања Фридрих Хајек (2012) је назвао „пут у ропство“. У Источној Европи су сви производни ресурси били национализовани и под управом комунистичких власти. Тако је „пут у ропство“ у Источној Европи био нагао и скоковит, а на Западу постепен.

У међувремену се видело да „пут у ропство“ даје лоше и економске и политичке резултате. На Истоку су грађанске и политичке слободе једноставно нестале, док су на Западу преживеле, али са ограничењима и уз све веће подривање. А са економске стране, ни комунистичка, ни грађанска држава нису се показали као добар власник и управљач. Зато су западно-европске земље обавиле приватизацију и протржишне реформе. А земље Источне Европе су прошле потпуну промену система која се назива транзиција, а која означава троструки прелаз: од диктатуре ка демократији, од владавине једне странке ка владавини права и од планске или командне ка тржишној привреди. Овде нас занима пре свега ова трећа, привредна сфера. Запад се са „пута у ропство“ враћао градуелним реформама, а Исток на исти начин као што је у ропство запао – великим скоком у „свет слободе“.

Привредне реформе у земљама Источне Европе биле су различитог темпа, облика и резултата. У неким земљама је спровођена „шок терапија“ (Пољска, Русија, Словачка, Балтичке земље) у неким градуелне реформе (Чешка, Словенија, Румунија, Мађарска). Земље настале од бивше Југославије нису

биле шампиони реформи. „Шок терапију“ су одбијале, а постепене реформе одлагале. Резултат тога су велики проблеми са којима се оне и данас суочавају. У основне проблеме спадају лош пословни амбијент, мала улагања, висока незапосленост, велики проблеми јавних финансија и цветајућа корупција¹.

Више државе, још лошији резултати

Србија спада у групу источно-европских земаља са највећим привредним проблемима. Упркос томе, у земљи доминирају снаге које се противе реформама везаним за протржишну привреду и владавину права. Уместо тога, често се чују супротни захтеви – да држава поново преузме фирме које су у међувремену биле приватизоване, да опрости неплаћене порезе и доприносе, да преузме банке и фондове који су пропали. Другим речима, уместо мањег, тражи се веће учешће државе у привреди. То је резултат елементарног незнања. Ако је у Србији привредна ситуација тешка, а мало ко спори да је тако, она је таква управо због много мешања државе у привреду. Ако тог мешања буде више, као што се чује у многим градовима и преко многих медија, ситуација не може бити боља, него гора. Више државе значи лошија економска ситуација. Зато решење не треба тражити у том, него управо у супротном правцу – а то су протржишне реформе и унапређење владавине права.

Иако је очито да је држава лош власник и менаџер у фирмама, иако је јасно да ће више државе у привреди довести до још лошије ситуације, упорно се истрајава на обе ствари које то стање погоршавају. Истрајава се на одбијању повлачења државе из привреде или се тражи да се држава врати и тамо одакле се била привремено повукла. Политичари радо прихватају захтеве да се држава поново умеша у привреду да би показали да могу нешто да ураде, добили нове гласове и поново стекли моћ тамо где су је били изгубили.

Таква привредна политика је не само лоша јер даје лоше привредне резултате; она

је лоша и зато што храни неке лоше или непродуктивне навике, што показује цветање корупције, партијског запошљавања, *rent seekinga* или пријатељског кредитирања. Погледајмо на неколико типичних примера како изгледа обједињавање привредно перспективних решења, корупције и интереса неких утицајних група.

Држава је лош и власник и менаџер

Када се *US Steel* повукао из посла са железаром у Смедереву 2012, државни функционери су говорили да ће се појавити нови купац, а да ће до његовог доласка држава Србија преузети железару. У међувремену су прошле две године, а од новог купца железаре ни трага ни гласа. Србију рад железаре годишње кошта око 150 милиона евра, тј. око 0,5% од БДП. Било би јефтиније када она не би радила, већ само исплаћивала плате онима који су тамо „запослени“. То би коштало мање од 60 милиона евра. Овако ће се током година само кумулирати губици, док једног дана услед недостатка средстава железара не буде коначно затворена (Врло сличну епизоду гледали смо недавно у случају затварања алуминијумског комбината КАП у Подгорици, који је затворен тек пошто је направио губитке који су близу 10% црногорског БДП). Можда ће до тада губици достићи и милијарду евра, што је близу 4% националног дохотка Србије. Ко добија а ко губи радом железаре у државној режији?

Добитници од продужења живота железаре су тамошњи запослени, како радници тако и менаџери, локални синдикати, град Смедерево, део локалних радњи у којима се троши највећи део дохотка исплаћен запосленима, као и неки политичари, који се приказују као спасиоци националне привреде. Све у свему, добитника је мало, а губитници су сви грађани Србије. Пореске платише подмирују трошак од 150 милиона евра колико кошта рад железаре, да би неки у Смедереву имали запослење, а радње већи промет. Али, интереси ових седам милиона су расути и неорганизовани, а интереси непосредних корисника „посла“ од одржавања железаре у животу су врло концентрисани.

¹ Више и детаљније о корупцији у: Роуз-Ејкерман 2007; Прокопијевић 2011.

Као што *public choice* предвиђа, снажан, концентрисан и партикуларни интерес доминираће над општим али расутиим, који је уз остало и слабог интензитета. Успут, овакви пројекти хране корупцију. Менаџери се услед лоше државне контроле уграђују у уговоре и део своје тако стечене добити уступају политичарима. Радници краду материјал, не поштују радне обавезе и дисциплину, возе службене аутомобиле у личне сврхе, користе фабричке машине за своје послове, пуше и пију у радно време. Уместо да после отпуштања у железари траже нови посао на тржишту, запослени имају вишеструки доходак – од државне помоћи захваљујући којој фабрика ради, од коришћења ресурса железаре и од рада на црно у радно време (уместо у фабрици). Зато они имају разлог да грчевито бране своје интересе.

Наравно, када држава на овај начин преузме власништво и управљање над једном фирмом, брзо се јављају и друге. Тако су слични захтеви дошли из Бора, Сремске Митровице, Ужица, Прибоја, Смедеревске Паланке, Пирота, Неготина... Списку краја нема. Посебно је индикативан случај Прибоја, где су радници ФАП-а током неколико дана блокирали пругу Београд-Бар и локални пут према Босни. Њихови захтеви су били везани за исплату зарада, оверу здравствених књижица, повезивање пензионог стажа и друга питања која се тичу будућности фабрике. Део синдиката је тражио и да влада уредбом нареди војсци, полицији, домаћим градским превозницима, итд. да морају да купују ФАП-ове камионе. То би било исто решење какво је постојало у време социјализма. После посете чланова владе, делу захтева је удовољено, што је наравно сигнал и за друге да на сличан начин изнесу своје захтеве.

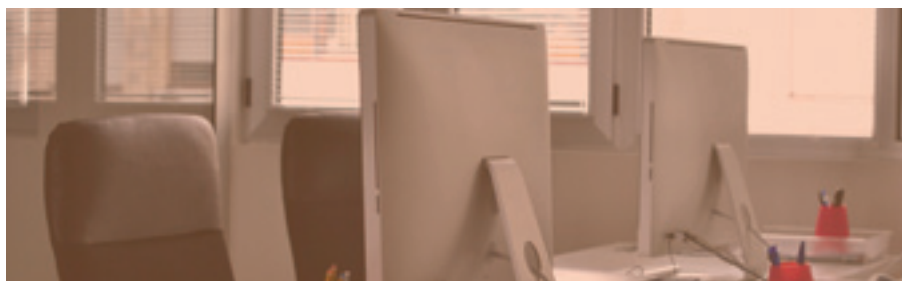
Тај трошак који је направила држава помажући фабрику је узалудан, јер се ФАП неће вратити на тржиште нити ће бити у стању да заради да би покрио своје пословне трошкове. Уместо да тако разбацује наш новац, држава би менаџерима и радницима таквих фирми требало да

предложи да узму кредит од комерцијалних банака за ФАП тако што ће заложити своју приватну и фабричку имовину. Такву понуду запослени би сигурно одбили. А то одбијање би показало да ни они сами не верују у успешно пословање фабрике. Зато и не би били спремни да заложу своје, али су свеједно врло вољни да троше „туђе“, тј. наше паре. А то им неодговорни политичари жељни гласова омогућавају.

Слично расипање „наших пара“ гледали смо и у Крагујевцу. Државна помоћ *Фиату* је одлична за власнике тих фирми и за Крагујевац, али је врло лоша за Србију. Србија је у пројекат *Фиат* унела земљу, хале, довела инфраструктуру, уредила терен, обучавала раднике, дала 10.000 евра по отвореном радном месту, исплатила отпремнине вишку запослених и на крају свега – субвенционисала сваког домаћег купца аутомобила *Пунта* који се производио у крагујевачком *Фиату* са по 3000 евра. Свим тим потезима Влада Србије је снижавала трошкове пословања *Фиата*, чиме је заправо пунила џепове власника *Фиата*, који свакако нису сиромашни. А сиромашни су грађани Србије, од којих је новац узет да би се повећала добит власника *Фиата*.

Иако субвенционисање домаћих купаца *Пунта* са по 3000 евра не представља појединачно највећу ставку у великодушној помоћи Владе Србије власницима *Фиата*, оно је вероватно најспорније. Јер, ако влада субвенциониса купце једне марке аутомобила, тиме се дестимулише куповина аутомобила других произвођача. Купци аутомобила нису сиромашни људи, штавише спадају у

боље стојеће у свакој земљи, а они се помажу средствима свих пореских платиша, међу којима преовлађује сиромашан свет, који буџет пуни преко ПДВ, акциза и царина. Ако влада хоће некога да помаже, има много оних којима је помоћ свакако преча од купаца *Пунта*. Коначно, давањем ове помоћи влада крши Закон о заштити конкуренције, који је донет на њен предлог. Треба ли помињати да политике владе могу много тога, али не смеју кршити законе.

Као и у случају железаре и ФАП-а, *Фиат* је добар посао за Крагујевац, али је лош за Србију. Неколико стотина запослених добило је посао, од чега не профитирају само они, већ и њихове породице. Један број коопераната је добио нове послове. Рентијери станова у Крагујевцу такође профитирају, издајући пар стотина станова Италијанима који раде у Крагујевцу. Од Италијана профитирају и хотели, ресторани, трговине. На добити су и професори италијанског и енглеског, јер имају више клијената. „Успехом“ посла се хвале локални политичари у Крагујевцу, а и неки министри. Коначно, дохоци подељени у *Фиату* Крагујевац дижу и ниво агрегатне тражње у граду, услед чега је нешто интензивнија привредна активност и виши доходак. После свега не треба заборавити да су тај локални привредни успех платили сви грађани Србије.

Субвенцијама до радних места

Други пример лоше економске политике су субвенционисани кредити за отварање нових радних места, који се дају до 10.000 евра по радном месту. То је врло штетна политика. Политичари не раде оно што им је посао – поправљање пословног окружења путем реформи, да би се тако у земљи привукла улагања. А раде оно што не би смели – расипају наше паре да би некако привукли

бар нека улагања и тиме се после хвалили као великим постигнућем. Наравно, део тога што политичари дају инвеститорима, инвеститори им враћају у кешу или на рачуне у иностранству. Те паре политичари користе за лично богаћење, финансирање странака и кампање. То је један од разлога зашто је политика најпрофитабилнији посао. А овакво субвенционисање је заправо криминал. Економски оно је гротескно: сиромашни грађани Србије пуне цевове ионако врло богатих власника страних фирми.

Субвенционисање нових радних места само је један од облика државне помоћи, која по правилу представља обично расипање средстава пореских платиша. Када фирме добијају државну помоћ то је сигнал да њихова привредна активност није дугорочно комерцијално одржива. Уместо да побољшавају производ и услуге, фирме развијају осећање да ће други (држава) да реши њихове проблеме. Уместо да се концентришу на сигнале које им долазе са тржишта, такве фирме, тј. њихови менаџери све више се концентришу на лобирање за помоћ државе. Обично су такве фирме после неколико година државне помоћи у још већим проблемима него што су биле пре него што су почеле да добијају помоћ. То је управо зато што су њихови менаџери више обијали државне прагове него што су мислили како да унапреде привредну активност. И ствари ће наставити да се погоршавају са све већом преоријентацијом са тржишта на државу. Дакле, државна помоћ не може да реши тешкоће фирми у проблемима са једне стране, а давање помоћи представља расипање средстава и ремети конкуренцију на тржишту с друге стране.

Проблем неефикасности државне помоћи се скрива и тако што се одбија анализа ефеката дате помоћи. Резултат тога је да никада нисмо дознали какви су ефекти рада установа као што су Фонд за развој, НИП (Национални инвестициони план)²,

2 Уп. Прокопијевић 2007.

Развојна банка Војводине, Фонд за кредитирање извоза, СИЕПА, економски дипломати или како су радиле банке са претежним државним власништвом (*Агробанка, Српска банка, Привредна банка Београд...*). Иако анализа ефикасности рада ових установа никада није урађена стално се тражи да се њихов рад одржава или да се покрећу нове установе (нпр. Развојна банка Србије). Ове кредитне установе су пропале зато што су средства делиле по политичким, а не економским приоритетима. Зато су оне слабе у алокацији средстава, за шта на тржишту иначе постоје квалификоване установе, као што су комерцијалне банке и разни комерцијални фондови. Наравно, за средства која су из државних фондова и банака одобравана, они који су их добили су део морали вратити политичарима који су им „средили“ да их добију. То је у жаргону корупције тзв. *kick back* – пракса која се користи и у невладином сектору. Неке невладине организације добијају средства (донације) само зато што службеницима донатора дају неки проценат од добијених средстава.

Да је државна помоћ економски штетна будући да је обично расипање средстава, то знају и врапци на грани. Ипак, она опстаје, зато што врло партикуларни, али снажни интереси доминирају над општим, који су ниског интензитета.

Државне пензије

Или узмемо за пример државне пензионе системе који су данас у великим проблемима широм Европе, па и у Србији. Има много начина да се они санирају, али сваки озбиљнији начин изискује приватизацију постојећих државних система. Она се може урадити према идејама Хозе Пињере (2008), како је изведена у Чилеу и неким другим земљама, према предлозима Кејто института (*Cato Institute*), путем личних пензионих рачуна, тј. делимичне приватизације (како је то урађено у Шведској и неким другим земљама) или на неки четврти начин. Велика препрека је висока цена приватизације, која се протеже на неколико деценија. Али, још већа препрека за дубљу реформу пензионих система је политичка воља. Када се

пензиони систем приватизује, политичари више немају утицаја на пензије и не могу да „купују“ гласове пензионера тако што ће им обећавати повећања пензија и друге погодности. Пензије у систему који је приватизован расту онолико колико расту улагања пензионих фондова на финансијским тржиштима. У међувремену су се појавиле и пензионерске странке, које по правилу спадају у најзагриженије присталице *status quo*. Оне желе пензије одређене висине и периодична повећања пензија, без обзира што ни постојећи ниво пензија није одржив.

Пензиони системи какви данас доминирају у Европи, који су направљени по систему проточног бојлера или дословно „плаћај-како-идеш“ (енг. *pay-as-you-go*) нису ништа друго до обичне пирамидалне схеме, које као и друге сличне могу да функционишу док је прилив већи од одлива средстава, а то је када је број запослених много већи од броја пензионера. Услед пада стопе рађања, старења популације и привредне кризе, број запослених опада, а број пензионера расте. Високе пензије траже високе доприносе, а то земље гура ка слабијој конкурентности, услед чега су у наредној рунди могућности плаћања социјалних доприноса³ још слабије. Али без обзира на то, популистички политичари обећавају високе пензије у замену за гласове. А пензије остају у сфери политике, док једног дана не дође до слома пензионих фондова. Тада ће то бити много скупље него да је приватизација обављена на време, јер су се у међувремену кумулирале губици. Ти губици се не могу отписати, јер би пензије опале, већ се морају покрити.

Јавна предузећа

Слично као са пензијама је и са јавним и јавним комуналним предузећима. Она су уз врло мале изузетке у државном власништву. Тај статус власништва се не мења, иако те фирме пружају лоше услуге и купци њихових услуга немају слободу избора. Али, то је опет онај дисперзирани интерес грађана. Насупрот њему постоји неколико

3 Из социјалних доприноса се стандардно финансирају пензије, здравствено осигурање и осигурање од незапослености.

концентрисаних интереса малих група. Преко јавних и јавних комуналних предузећа се запошљавају рођаци, политички кадрови, или они који су нам учинили неке услуге. Те фирме немају нормалну тарифну политику (тржишне цене, искључивање неплатиша), па се преко њих води и социјална политика. Цене услуга су често ниже, а неплаћање услуга се толерише. Наравно, ако је електрична енергија јефтина, погодност те социјалне цене уживају и сви други, а не само сиромашни. Менаџери јавних и јавних комуналних предузећа су другоразредни менаџери и као такви не би могли наћи посао у приватном сектору. Али зато могу лако да раде у јавном сектору. Отуда је интерес ове групе да државни сектор привреде постоји и да буде што већи. А то је у интересу и политичара, јер тиме постижу неколико циљева. Прво, имају утицај на привреду. Друго, злоупотребама фондова ових фирми финансирају своје странке и своју личну потрошњу. Треће, преко ових фирми воде социјалну политику (којом не би смеле да се баве фирме, јер је то посао државе). Четврто, политичари у оваквим фирмама „купују“ гласове, јер државним средствима на разне начине помажу ове фирме. Заузврат траже политичку подршку. Кумулативни утицај ових неколико интереса блокира приватизацију, либерализацију и дерегулацију сектора јавних и јавних комуналних предузећа. Истина, када је државни трезор празан, понеко јавно предузеће мора да се прода. Али, то је изузетак а не правило. И средства која се добију од продаје користе се за финансирање рада банкротираног државног сектора и „социјалног мира“. Још једно очито бацање пара.

Медији

У комунистичким режимима сви медији су били под државном, тј. партијском контролом. Тиме се избегавала могућност да се у медијима појаве гледишта која се властима не свиђају. У нормално уређеном друштву медији морају бити изван државне контроле. Они би требало да буду приватни, са изузетком „јавног сервиса“,

који би такође требало да је независан од извршне власти, мада у јавном власништву.

У теорији је ситуација у медијима Србије слична оној у нормалним режимима. У стварности, ситуација је значајно другачија, тако да држава и даље на одређени начин контролише медије. Тиме постиже да се у медијима не појављују или бар мање појављују гледишта која се властима не свиђају, док се гледишта владе и политичара на власти снажно фаворизују. Често се медији користе и за личну политичку промоцију политички утицајних појединаца. Тако скоро сви медији раде да се свиде влади, уместо читаоцима. Последица тога је да их гледаоци/читаоци мање користе, услед чега су нижи гледаност/тиражи, услед чега се мање заради од реклама, што смањује добит власника. Али, то што овако изгубе, медији покушавају да надокнаде трансферима и рекламама од државе и њених фирми.

Власт над медијима се у данашње време остварује на различите начине. Некада је власник близак некој од странака на власти. Некада је власт помогла некоме да стекне контролни пакет у неком медију, па се подршком власти медиј одужује. „Јавни сервис“ су само застор који треба да прикрије наставак контроле бивших државних медија од стране власти и органа државе. Они финансијски зависе од државе и на тој зависности се заснива послушност медија.

А некада се утицај власти остварује чисто економским средствима. Ако приватна радио-телевизија, која је у датом тренутку у губитку за двоцифрен износ у милионима

евра, вољом министра финансија добије кредит од 3,5 милиона евра, сасвим је разумљиво да ће се такав медиј министру одуживати тиме што ће му дати много времена у програму, а спречавати критике рада тог министра. Таква медијска политика сасвим искривљује информативни и медијски простор. То је чиста организована обмана.

Исто тако, приватна станица која је од државе (вољом одређеног министра) изузетно јефтино добила зграду у дугорочни закуп, сигурно неће бити критички настројена према том министру, његовој странци, па и власти. И то не само када је питању власт у којој учествује дотични министар, него и власт уопште. Власници тог медија добро знају да оно што је добијено политичком вољом (једног министра) може и да се вољом (другог министра) одузме. То показује да решења која нису заснована на „чистим рачунима“ изазивају трајну зависност, која даље условљава потребу да се гледаоци и слушаоци систематски обмањују.

Ако приватни медиј добија рекламе и огласе од великих јавних и јавних комуналних предузећа, то ће бити довољан разлог да обустави сваку критику владе, да не би остао без тих прихода од реклама и огласа. Овакве трансакције између државе (утицајних политичара) и медија не само да нарушавају закон и медијске слободе. Оне су и извор корупције. Део средстава од кредита и реклама вероватно се враћа министрима као облик „захвалности“.

Локални медији, поред реклама и огласа, претендују и на добијање средстава из буџетске линије 481. Да би добили та средства, морају да буду послушни према локалним властима. Тако се локални медијски простор затвара за нормално обавештавање и евентуалну критику власти, а отвара за обмане и манипулације.

Тако у вишестраначком, демократском режиму са елементима владавине права, за који се мисли да омогућава слободу медија долази до сасвим супротног ефекта. Медији су брижљиво контролисани, иако се за то не користи гола моћ, него разни економски механизми. Услед тога медији мењају природу: уместо да грађане обавештавају и помажу им да боље схвате свет око себе, они

их систематски обмањују и намерно држе у незнању. Било да информације нису правремене и потпуне, а да анализе указују на погрешне разлоге, тако да се власти ослобађају одговорности. Такви медији нису гледани и читани, па не могу економски да опстану. А то их још јаче упућује на државну помоћ и везује за политичаре.

Спорт

Јавност у Србији је била врло изненађена када је дознала да спортска друштва *Црвена Звезда* и *Партизан* имају дугове од неколико десетина милиона евра. Упркос тако високим дуговима она настављају да раде, имају жиро-рачун који није блокиран и нико их не тера у стечај, тј. приватизацију.

Такве појаве не могу да се објасне без великог и одлучујућег мешања политичара и државе у спорт. Шта ће политичарима спорт, зар немају довољно других брига око економије, спољне, унутрашње и других политика? Наравно да проблеми у тим другим областима постоје, али они нису разлог да се политика повуче из спорта. Напротив, то ће бити један од домена из кога ће се политика последња повући.

Шта држи присуство политике и политичара у спорту? Разлога је бар неколико. Навијачи нису само навијачи, већ у случају потребе постају и политичка снага. То је случај када масе навијача на улицама пружају подршку свом заштитнику (политичару), тиме што раде оно што овом политичару треба – од паљења или каменовања страних амбасада, до пребијања политичких противника, обрачуна с полицијом и других акција. И „навијачи“ имају корист од политичара и

високих полицијских функционера који седе по управама клубова. Преко њих „навијачи“ добијају заштиту за свој главни посао, а то су продаја дроге и друге криминалне активности.

Сем тога, политичари седе у управама спортских друштава и клубова, што је место које им осигурава повећани публицитет и контакте са особама из других друштвених сфера. Ако политички штите спортске менаџере, политичари могу добијати и део новца од продаје играча. Ако су им клубови успешни, политичари то могу користити за подизање сопственог политичког рејтинга. Политичари често користе специјалне куће и станове клубова за проводе, или за присвајање средстава из буџета и јавних фондова (задржавајући део онога што као власт дају клубовима као помоћ спорту или помоћ за одржавање спортских манифестација), чиме се лично богате а понекад средства иду и у политичке кампање.

Шта имају „навијачи“ од подршке политичара? Најпре, навијачи нису обични навијачи. То су групе које имају своје вође. Вође су обично већи локални дилери дроге. А „навијачи“ су обично њихови ситни дилери. Таквим појединцима потребна је заштита, како се не би нашли у затвору. И они је добијају са највишег нивоа – од политичара. Зауврат обављају прљаве послове за политичаре и избегавају да имена својих политичких пријатеља извикују у погрдном смислу на стадионима. Од продаје дроге живе „навијачи“ и њихове вође. Занимљиво је да међу навијачким групама истог тима постоји велика нетрпељивост, која није карактеристична за

навијаче истог тима. Она долази баш услед сукоба око поделе територије за продају дрога. Често су у управама клубова и друштава представници других професија, као што су професори, лекари, пословни људи, инжењери, естрадне и друге јавне личности. Они ту прилику користе за личну промоцију и хватање веза са политичарима. Наравно, спортска друштва и клубови нуде прилику да се опере новац, стекну везе и дође до јавне промоције. Они су и прилика за запошљавање рођака или партијских пријатеља. Дакле, много интереса постоји повезано око спортских друштава и клубова и они објашњавају зашто до сада није дошло до приватизације и деполитизације ових друштвених организација.

Закључак

Политичари и држава су искористили разне прилике да стекну контролу и утицај над разним сферама друштва, посебно у привреди. То су оне сфере које не спадају у домен у коме је улога државе прихваћена од стране скоро свих аутора, сем либертаријанаца и анархиста, као што су унутрашњи поредак, законодавство, спољна политика, део инфраструктуре, образовања, културе... Вера у моћ државе да решава привредне проблеме, кризе и остаци социјализма су врло ефикасни катализатори за улазак или поновни повратак државе у поједине друштвене сфере. У неким случајевима се утицај остварује путем провлачења кроз сиву зону или путем провлачења кроз „рупе у закону“. Понекад се утицај стиче економским средствима а не силом, као код медија.

Тиме што добијају у надлежност неку сферу друштвене активности, политичари и држава стичу и утицај на наш живот. Тог утицаја они не желе да се реше, јер им доноси велике погодности, као што су гласови, усмеравање активности, друштвена и политичка промоција и материјална средства (мито). Многи појединци сматрају да је овакво мешање политике и државе у разне сфере друштвених активности нешто што је

природно, да „тако треба“ да буде. У основи је сасвим супротно, такво присуство државе и политике су штетни. Они кваре правила игре у разним сферама, расипају ресурсе и подстичу корупцију, *rent seeking*, друштвени паразитизам. Зато би и државу и политику требало избацити из свих сфера где њихово присуство није неопходно, а то су сфере еминентне делатности државе.

Но то неће бити лако. Политичари имају изузетно снажан мотив да остану, и чине све да тако буде. Остали појединци у друштву или не знају шта о свему да мисле или не желе да жртвују своје време и новац за активности које би водиле у правцу избацивања политике и државе из сфера где ови не спадају. Појединци у друштву радије трпе неку мању штету од непотребне активности, него што пристају да уложе више времена (новца) да би се те мање штете решили. Често их у ангажовању спречава уверење да ће читава акција пропасти упркос њиховом ангажовању. Тада имају дуплу штету. Ем су уложили много у нешто, ем то није успело.

Добро уређење није нешто што пада с неба. Било би сјајно ако би други могли ре-

шавати и решити наше проблеме. То, међутим, није могуће. Наше проблеме можемо само ми решити. Отуда је јасно да ка добром поретку води само сталан, непрекинут напор да се он изгради и касније одржава.

ЛИТЕРАТУРА

- Хајек, Ф. А. (2012) Пут у ропство, Београд: Службени гласник.
- Пињера, Х. (2008) Више моћи радницима: приватизација социјалног осигурања у Чилеу, сајт Каталаксија
- <http://katalaksija.com/2005/08/08/vise-moci-radnicima-privatizacija-socijalnog-osiguranja-u-cileu/>
- Прокопијевић, М. (2007) Национални инвестициони план је економски штетан, у: Национални инвестициони план, ред. Божидар Церовић, Београд: Економски факултет, с. 25–36.
- Прокопијевић, М. (2011) Корупција: економска страна, Досије корупција, год. 1(2011), бр. 1, с. 5–19.
- Роуз-Ејкерман, С. (2007) Корупција и власт, Београд: Службени гласник.